

مقاله پژوهشی

تبیین تاب‌آوری افراد در شرایط بحران کرونا در شهر تهران^۱

خدیجه سفیری^۲ و زهرا محمدی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان تاب‌آوری افراد در شهر تهران در برابر بحران کرونا انجام شده است. تاب‌آوری افراد در برابر بحران کرونا به مسئله‌ای تبدیل شده که می‌تواند از بروز خسارات جدی اقصای مختلف جلوگیری کند. مدل نظری پژوهش با استفاده از نظریه‌های تاب‌آوری کامپفر، سرمایه اجتماعی بوردیو، حمایت اجتماعی ساراسون و انسجام اجتماعی دورکیم (بر اساس تحلیل گیدنز) طراحی شده و پژوهش با استفاده از روش پیمایشی صورت گرفته است. ابزار مورد استفاده جهت سنجش تاب‌آوری، پرسشنامه پژوهشگر ساخته بوده است که بین ۴۱۶ نفر از افراد ۱۵ تا ۶۴ سال ساکن در مناطق مختلف شهر تهران به صورت تصادفی ساده توزیع گردیده است. در تحلیل داده‌ها مشخص گردید میزان تاب‌آوری برابر با ۳/۲۵ می‌باشد که از طریق آزمون‌های آماری مورد سنجش قرار گرفت. طبق نتایج آزمون همبستگی پیرسون، بین تاب‌آوری افراد و متغیرهای انسجام اجتماعی ($r=0/461$)، حمایت اجتماعی ($r=0/461$) و سرمایه اجتماعی ($r=0/249$) در شهر تهران رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون‌های انجام شده نشان می‌دهد زنان بیش از مردان تاب‌آور هستند. به علاوه، افراد با سن بیشتر و میزان تحصیلات بالاتر و همچنین، ساکنین مناطق شمال تهران از تاب‌آوری بالاتری برخوردار بوده‌اند.

واژگان کلیدی: تاب‌آوری افراد، بحران کرونا، سرمایه اجتماعی، حمایت اجتماعی، انسجام اجتماعی.

طبقه‌بندی موضوعی: I12, I31, Z12, Z13

۱. DOI مقاله: 10.22051/IJOSD.2023.42233.1023

۲. استاد گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران
Email: Kh.safiri@alzahra.ac.ir

۳. کارشناسی ارشد رشته توسعه محلی - شهری گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
Email: z.mohammadi.0097@gmail.com

مقدمه و طرح مسأله

جهان معاصر، جهان مواجهه شهروندان با انواع مخاطرات^۱ و تهدیدهایی است که به صورت پیش‌بینی شده و نشده، پیرامون آن‌ها را فراگرفته است. این مخاطرات و تهدیدها چه از نوع طبیعی (زلزله، سیل و ...) و چه انسان‌ساخت (تروریسم، زیست‌محیطی و آلودگی‌ها و ...) تأثیری انکارناپذیر و تعیین‌کننده بر نوع زندگی شهروندان و سیستم‌های مدیریت شهری و حتی حکمرانی‌ها داشته است، به‌طوری‌که در سالیان اخیر تبدیل به بحث اصلی این حوزه‌ها شده است (قرشی، ۱۳۹۹، ۵۹).

شهرها و مکان‌های قابل سکونت افراد در جایی احداث شده‌اند که ممکن است با انواع مختلفی از سوانح طبیعی و یا به علت توسعه علم و فناوری در خطر انواع حوادث ساخته دست بشر رو به رو شوند. تا به امروز دیدگاهی که در برنامه‌ریزی حوادث و مدیریت شهری حاکم بوده است، اغلب به صورت دیدگاه مقابله‌ای و کاهش خطرات بوده است. لذا، تاب‌آوری مفهوم بدیعی است که اغلب هنگام روبرو شدن با ناشناخته‌ها، عدم قطعیت‌ها و پایداری شهری بکار برده می‌شود (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۶، ۳۶)؛ به همین منظور دیدگاه جهانی در مواجهه با مخاطرات و دگرگونی‌ها از کاهش میزان آسیب‌پذیری به تقویت تاب‌آوری منجر شده است. در نتیجه، جوامع شهری باید در پی به وجود آوردن و افزایش تاب‌آوری در مقابله با مخاطرات باشند. هنگام وقوع بلایا و حوادث، اگر جامعه هدف آن بحران از لحاظ ذهنی برای مقابله با آن آماده باشند، می‌توانند بخش قابل‌توجهی از بی‌نظمی به وجود آمده را کم کنند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۹، ۲۰).

می‌توان گفت پیامد منفی پاندمی کووید ۱۹ در سطح خرد و کلان از آن قبیل مواردی است که نه تنها جامعه ایران بلکه، جامعه جهانی را به طور چشمگیری متاثر کرده است. کمیت و کیفیت پیامدهای منفی همه‌گیر به‌گونه‌ای است که می‌توان از این شرایط با عنوان گرفتار شدن جامعه به یک بحران و مصیبت همه‌گیر یاد کرد (عبداللهی و رحیمی، ۱۳۹۹، ۴۴).

در مقوله بحران کرونا، بر اساس داده‌های سازمان بهداشت جهانی تا به امروز (۲۲ مهر ۱۴۰۱) تعداد 619,770,633 نفر در سراسر دنیا مبتلا به ویروس کووید ۱۹ شدند که در این بین تعداد ۶,۵۳۹,۰۵۸ نفر جان خود را از دست داده‌اند و قریب به اتفاق آمار مبتلایان و

فوتی‌ها مربوط به جمعیت شهری است. بر اساس آمارها در کشور ما تا به امروز، میزان افراد مبتلا به کرونا تعداد ۷,۵۵۲,۸۱۲ نفر است که از این بین تعداد بیش از ۱۴۴,۴۹۸ نفر از آن‌ها به عنوان فوت‌شدگان ثبت شده است (پایگاه اینترنتی سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۲۲). آنچه تاکنون این ویروس به ما آموخته است، لزوم ترویج تاب‌آوری و آگاهی افراد در شهرها نسبت به این بحران جهانی است. هرچند بحران شیوع کرونا، بحرانی جهانی است، و علاوه بر اثرات زیستی باید در انتظار اثرات اقتصادی و اجتماعی ناشی از آن بود، تأثیرات اجتماعی و تبعات روانی و رفتاری ناشی از آن تا مدت‌ها گریبان‌گیر شهرها و کشورهای درگیر خواهد بود (حائری، ۱۳۹۹، ۲۵۸).

کلان‌شهر تهران با نظر به اینکه مهم‌ترین شهر ایران به لحاظ سیاسی-اداری، دارای اهمیت دوچندانی است و از لحاظ تراکم جمعیتی دارای تراکم زیاد می‌باشد، توجه به تاب‌آوری در آن در برابر انواع بحران‌ها امری ضروری است. بحث تاب‌آوری شهر جهت مقاوم ساختن شهر در مواقع بحرانی و برگشت وضع به حالت پیش از بحران اشاره دارد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۹، ۲۰).

انجام پژوهش‌هایی در مورد کرونا و به‌ویژه تاب‌آوری شهرها در برابر این‌گونه بحران‌ها از این جهت اهمیت می‌یابد که در آینده شهرها به‌گونه‌ای عمل نمایند تا در مواجهه ناگهانی با چنین بحران‌هایی دچار سردرگمی و شتاب‌زدگی در عمل نشوند و بتوانند بهترین راهبردها را در جهت کنترل بحران اتخاذ کنند و آمادگی لازم را از قبل به دست آورند. در چنین شرایطی که ویروس کرونا به‌سرعت در تمامی جهان شیوع پیدا کرد، باید دید حین این بحران، شهرها چه ظرفیت‌ها و توانایی‌هایی برای مقابله با ویروس کرونا دارند و تا چه اندازه در مقابله با بحران موفق عمل کرده و چه برنامه‌هایی برای تقویت تاب‌آوری شهری در آینده دارند. به همین جهت پژوهشگر با توجه به اهمیت موضوع سؤال خود را این‌گونه بیان می‌دارد:

۱. تاب‌آوری افراد در برابر بیماری کرونا در شهر تهران چقدر بوده است؟
۲. چه عواملی بر این تاب‌آوری موثر بوده است؟
۳. آیا بین سرمایه اجتماعی افراد با میزان تاب‌آوری آنها در مواجهه با بیماری کرونا رابطه معنی‌دار وجود دارد؟

۴. آیا بین حمایت اجتماعی افراد با میزان تاب‌آوری آنها در مواجهه با بیماری کرونا رابطه معنی‌دار وجود دارد؟
۵. آیا بین انسجام اجتماعی افراد با میزان تاب‌آوری آنها در مواجهه با بیماری کرونا رابطه معنی‌دار وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی در دنیا در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی مربوط به فاجعه انجام شده است؛ اما در خصوص بیماری همه‌گیر کرونا تحقیقات کمی صورت گرفته است. در این پژوهش مطالعاتی که مشابهت بیشتری با موضوع تاب‌آوری در شرایط بحرانی دارند، بررسی و مرور شده‌اند.

ایمانی جاجرمی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «پیامدهای اجتماعی شیوع ویروس کرونا در جامعه ایران» به شناسایی برخی از مهم‌ترین پیامدهای اجتماعی شیوع ویروس کرونا در ایران پرداخته است. وی نشان داده است این بحران بر حوزه‌هایی چون خانواده و آموزش، روابط کار و بعضی گروه‌های اجتماعی مانند؛ زنان، کودکان و صاحبان مشاغل خرد و مهاجران، بیشترین پیامدها را داشته است و راهکارهایی نظیر لزوم اتخاذ رویکرد انسجام اجتماعی به موازات سیاست فاصله اجتماعی را در این زمینه ارائه کرده است.

قاسمی (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «پیامدهای کرونا بر شهر و شهرسازی آینده» را با هدف کشف آثار احتمالی بحران ناشی از کرونا در فضای شهری و منطقه‌ای و هم‌افزایی این تأثیر و تأثر و الگوی روابط و رفتار انسان در فضا انجام داده است. برای این منظور پس از بررسی اسناد و منابع تاریخی و مشاهدات ناشی از تجربه زیسته با گروهی از صاحب‌نظران و متخصصان این رشته مصاحبه کرده است.

چراغی و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی‌ای با عنوان «تبیین جامعه‌شناختی تاب‌آوری زنان شهر تهران در مواجهه با بیماری کرونا» را انجام داده است. این پژوهش به‌منظور تبیین جامعه‌شناختی تاب‌آوری زنان در مواجهه با بیماری کرونا در مناطق ۳ و ۱۲ شهر تهران صورت گرفته است. تحقیق با استفاده از روش پیمایشی انجام شده و پرسش‌نامه بین ۴۰۲ نفر از زنان ۱۵ تا ۶۹ ساله ساکن در دو منطقه ۳ و ۱۲ تهران به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. نمونه‌گیری با استفاده از روش سهمیه‌ای صورت گرفت. بر اساس یافته‌های پژوهش، بین

تاب‌آوری و متغیرهای دیدگاه اعتقادی، آموزش دوران کودکی و توانمندی جسمانی زنان، در منطقه ۱۲ رابطه وجود دارد. همچنین، بین تاب‌آوری و متغیرهای سبک زندگی، آموزش دوران کودکی، و رضایتمندی از زندگی زنان، در منطقه ۱۳ رابطه وجود دارد. در هر دو منطقه دیدگاه اعتقادی زنان بیشترین تأثیر را بر متغیر تاب‌آوری دارد.

شهابی و رادفر (۱۳۹۹) مطالعه‌ای با عنوان «طراحی مدل تاب‌آوری شبکه‌های همکاری در شرایط شیوع کرونا (مورد مطالعه شبکه توسعه اجتماعی رسالت)» باهدف طراحی مدل تاب‌آوری شبکه‌های همکاری با تأکید بر سیستم راهبری شبکه هم‌زمان با وقوع یک بحران واقعی به نام شیوع کرونا و ویروس انجام دادند که به دلیل وجود پیچیدگی‌های مسئله، ذی‌نفعان و نقش‌آفرینان متعدد و ابعاد متنوع از روش سیستم‌های نرم برای تحلیل آن استفاده شده است. براین‌اساس ضمن بررسی و مصاحبه با افراد مطلع و ترسیم تصویر غنی وضع موجود، مدل تاب‌آوری راهبری شبکه با روش تکمیلی مدل‌سازی ساختاری تفسیری جامع ترسیم شد. نتایج مقایسه تصویر غنی و مدل ارائه شده بیانگر آن است قابلیت‌های پویا به‌عنوان سنگ بنای مدل تاب‌آوری شبکه عمل می‌کند. بر همین اساس، پیشنهادهای ساختاری در جهت ارتقای تاب‌آوری شبکه‌های همکاری در دوران شیوع و ویروس و پسا کرونا ارائه شد.

ماستن و استفانی‌تی^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «تاب‌آوری چند سیستمی برای کودکان و نوجوانان در بلایا: بازتاب‌ها در زمینه کووید ۱۹» در مورد اهمیت بلایا در تاریخ علم تاب‌آوری و ظهور تعریف سیستم‌های متحدکننده از تاب‌آوری بحث کرده‌اند. در این پژوهش اصول یک دیدگاه چند سیستمی در مورد تاب‌آوری و یافته‌های عمده در مورد آنچه که برای جوانان در وقوع بلایا اهمیت دارد، با اشاره به همه‌گیری مشخص شده است. جی‌چن و همکاران^۲ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «آنچه میزان تاب‌آوری شهر را در برابر شیوع همه‌گیر تعیین می‌کند: شواهدی از تجربه کووید ۱۹ چین»، با استفاده از داده‌های شهر از چین در بهار سال ۲۰۲۰ صورت‌گرفته و رابطه بین تاب‌آوری سطح شهر در برابر شیوع همه‌گیری کووید ۱۹ و عوامل مؤثر بر آن، از جمله فشار ورود و ویروس کووید ۱۹ را بررسی می‌کند. نتایج نشان می‌دهد، درحالی‌که مدیریت فشار ناشی از کووید

۱۹ نقش مهمی در تاب‌آوری همه‌گیر شهر در برابر بلاها دارد، ویژگی‌های تجمع شهر (تراکم جمعیت شهر و اندازه شهر) نیز اهمیت دارد.

علیزاده و ایوب شریفی (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «تجزیه و تحلیل وضعیت تاب‌آوری اجتماعی در بین گروه‌های مختلف جمعیتی - اجتماعی در طول همه‌گیری کووید ۱۹» به تجزیه و تحلیل وضعیت شاخص‌های منتخب در بین گروه‌های مختلف اجتماعی - جمعیتی شناختی (SDG^۱) در تهران، پرداخته و تاب‌آوری اجتماعی در طول شیوع کووید ۱۹ را بررسی نموده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد تقریباً همه شاخص‌های تاب‌آوری اجتماعی (SRIs^۲) تغییرات منفی و نامطلوبی را در طول همه‌گیری در تهران تجربه کرده‌اند. این امر به طور چشمگیری در مورد راه‌های مقابله اجتماعی، سرمایه اجتماعی، روابط اجتماعی و سازگاری اجتماعی صادق است. همچنین، تفاوت معنی‌داری در وضعیت SRIها در بین SDGهای مختلف مشاهده نشد. نتایج این مطالعه می‌تواند SRIهای بیشتری را برای سنجش وضعیت تاب‌آوری اجتماعی در جوامع تحت تأثیر همه‌گیری مانند تهران مورد استفاده قرار دهد. همچنین، می‌تواند بینشی را در مورد اقداماتی که باید توسط برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران برای افزایش تاب‌آوری در سایر جوامع با شرایط مشابه انجام شود، ارائه دهد.

در ارتباط با موضوع تاب‌آوری در شرایط بحران پژوهش‌ها و پژوهش‌های داخلی و خارجی زیادی انجام شده است؛ اما در این بخش سعی بر آن شد از پژوهش‌هایی استفاده شود که همپوشانی بیشتری با موضوع مورد مطالعه پژوهشگر داشته باشد. مطالعه و انتخاب این پژوهش‌ها به صورتی بوده است که بیشترین نزدیکی را از نظر فاصله زمانی با مقوله بحران کرونا داشته و پژوهش‌هایی که در زمان همه‌گیری بحران کرونا در این رابطه صورت گرفته‌اند، به پژوهشگر کمک شایانی کرده است تا بتواند پژوهش خود را پیش برده و از نتایج حاصل از آن‌ها استفاده کند.

نتایج حاصل از مطالعات پیشین بیانگر این امر است متغیرهای پایگاه اقتصادی-اجتماعی، جنسیت، محل سکونت، میزان برخورداری از حمایت اجتماعی، سرمایه اجتماعی

1 . Socio-Demographic Groups
2 . Social Resilience Indicators

و حس انسجام بین افراد از جمله عواملی هستند که بر میزان تاب‌آوری افراد اثرگذار بوده و با آن رابطه مستقیمی دارند و در اینجا نیز مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است.

• نظریه تاب‌آوری اجتماعی

از نظر کاپوپو و همکاران تاب‌آوری اجتماعی ظرفیت پرورش، تعامل و حفظ روابط مثبت و تحمل و بهبودی از عوامل استرس‌زای زندگی و انزوای اجتماعی است. اثر منحصر به فرد آن تبدیل سختی‌ها به رشد شخصی، ارتباطی و جمعی از طریق تقویت مشارکت‌های اجتماعی موجود و ایجاد روابط جدید، با اقدامات جمعی خلاقانه است. تاب‌آوری فردی بر توانایی افراد برای یافتن فرصت در تراژدی و تبدیل ناملایمات به سود تأکید می‌کند. تاب‌آوری اجتماعی بر میزان قابلیت فرد به منظور همکاری با دیگران برای نیل به این اهداف نهایی و در نتیجه، ظرفیت گروه برای انجام این کار نیز تأکید می‌کند؛ بنابراین، تاب‌آوری اجتماعی برخلاف سایر انواع تاب‌آوری فردی، ذاتاً چند سطحی است و شامل؛ الف) راه‌های ارتباطی افراد (مانند؛ موافقت، امانت‌داری، انصاف، شفقت، احترام، سخاوت، گشودگی) است. ب) منابع و ظرفیت‌های بین‌فردی (به‌عنوان مثال؛ اشتراک‌گذاری، گوش‌دادن دقیق، درک دقیق و همدلانه دیگران، برقراری مراقبت و احترام به دیگران، پاسخگویی به نیازهای دیگران، شفقت و گذشت دیگران)؛ و ج) منابع و ظرفیت‌های جمعی (به‌عنوان مثال؛ هویت گروهی، مرکزیت، انسجام، تحمل، گشودگی، قوانین حاکمیت). همچنین، تاب‌آوری اجتماعی توسعه و حالت تاب‌آوری فردی را تعدیل می‌کند. به‌عنوان مثال، تاب‌آوری اجتماعی از طریق تقویت روابط، ایجاد معنا، تعامل اجتماعی و پاسخ‌های اجتماعی هماهنگ به موقعیت‌های چالش‌برانگیز منجر به رشد می‌شود. البته سایر انواع تاب‌آوری - برای مثال، تاب‌آوری عاطفی یا معنوی - نیز ممکن است تقویت و حفظ شود، اما تاب‌آوری اجتماعی بر نقش ارتباط با سایر افراد، گروه‌ها و مجموعه‌های بزرگ به‌عنوان وسیله‌ای برای تقویت سازگاری از طریق یادگیری و رشد جدید تأکید می‌کند (کاسیپو و همکاران^۱، ۲۰۱۱، ۴۴). بر عقیده آن‌ها تاب‌آوری اجتماعی را به‌صورت ظرفیت پروراندن، مشغول بودن به روابط مثبت و حفظ آنها، پایداری کردن و خلاص شدن از موارد پر تنش زندگی و کناره‌گیری

1. Cacioppo et al.,

اجتماعی بیان کرده‌اند. مطابق با عقیده آن‌ها تاب‌آوری اجتماعی ذاتاً سطوح مختلفی دارد و سه خصیصه ذیل را در برمی‌گیرد؛

۱. روش‌هایی که افراد با یکدیگر ارتباط پیدا می‌کنند (مثل موافقت و قابلیت اعتماد)؛
۲. منابع و ظرفیت‌های بین‌فردی (مثل تسهیم و گوش دادن با دقت)؛
۳. منابع و ظرفیت‌های فزاینده (مثل هویت گروهی و مرکزیت) (چراغی، ۱۳۹۹، ۶۵).

• نظریه تاب‌آوری کامپفر (۱۹۹۹)

کامپفر^۱ معتقد است تاب‌آوری نقش به‌سزایی در برگشت به حالت تعادل اولیه یا نیل به سطوح بالا دارد و به این دلیل سازگاری مثبت و موافق در زندگی به وجود می‌آورد. به علاوه، سازگاری مثبت با زندگی نیز می‌تواند نتایج تاب‌آوری را سبب شود اما، این مسئله را ناشی از پیچیدگی بیان و دید فرآیندی به تاب‌آوری می‌داند (پورسردار و همکاران، ۱۳۹۱، ۸۲).

• نظریه انسجام اجتماعی

گیدنز^۲ (۱۹۹۹) بر اساس تحلیل نظریه انسجام اجتماعی دورکیم، اذعان می‌دارد اصل بقای جامعه، انسجام آن جامعه است. به عقیده او، برای آنکه جامعه بتواند به حیات خود ادامه دهد و توانایی دفاع از خود در برابر دشمنان را داشته باشد باید اولاً، هماهنگی و نظم زیادی در بین نهادهای آن جاری باشد. دوماً، هنگام تصمیم‌گیری برای مسائل و موضوعات مهم و حساس اتفاق نظر زیادی بین تعداد زیادی از اعضای آن جامعه وجود داشته باشد. گیدنز معتقد است، وجود تضادهای شدید و مخالفت در جامعه موجب کاهش انسجام عمومی و در نتیجه، کاهش مقاومت و پایداری افراد جامعه در هنگام رویارویی با دشمنان می‌شود.

در رابطه با افزایش یا حفظ انسجام یک جامعه می‌توان به این موارد اشاره کرد؛ مقابله با گروه‌ها و دسته‌های واگرا و جدایی‌طلب، برجسته‌سازی دشمن مشترک، اهداف و منافع

1 . Kumpfer KL
2 . Giddens

مشترک، فعالیت مشترک، نشاط مشترک، عامل مذهب و افزایش آگاهی عمومی (الیاسی، ۱۳۸۷).

کانتل^۱ (۲۰۰۱) در تحلیلی پیرامون کارکردهای سازمانی، دولتی و ملی انسجام، نشان داده است انسجام اجتماعی عملکرد اجتماعی را فزونی می‌بخشد، رشد و توسعه سازمان با کشور را تسریع و آمادگی برای مقابله با حریفان و دشمنان را بیشتر می‌کند. این پژوهشگر جامعه‌شناس، تعریفی ویژه از انسجام به دست می‌دهد. به باور او انسجام اجتماعی نوعی همبستگی و پیوند شدید عاطفی بین اعضای جامعه است که آنان را به منزله اندامی هماهنگ برای مقابله با دشمنان و خطرات مهیا می‌سازد. چنین تعریفی مورد تأیید پژوهشگران دیگر نیز، قرار گرفته است.

• نظریه حمایت اجتماعی

حمایت اجتماعی به‌مثابه سدّی در مقابل تهدیدهای پیش‌رو درحیات بشر در دنیای پیچیده امروزی عمل می‌کند. علاوه بر اینکه حمایت اجتماعی در زمان‌هایی که اضطراب و فشار روانی فزونی می‌یابد بسیار کمک‌کننده است، در موارد آرامش نسبی نیز مفید است. حمایت اجتماعی به ما امنیت و اعتمادبه‌نفس می‌بخشد تا رویکردهای دیگر را بسنجیم و مهارت‌های مقابله را بیاموزیم و در شرایط مناسب‌تری برای مقابله با محرومیت‌ها و مخاطرات قرار گیریم (الیاسی، ۱۳۸۷).

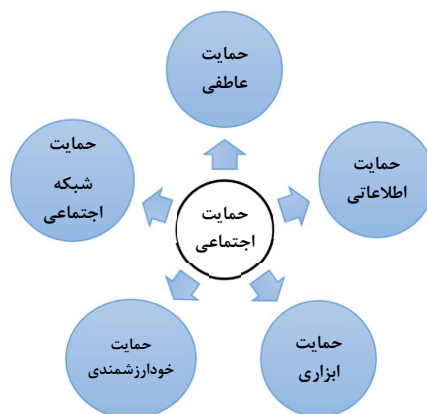
مطابق با دیدگاه ساراسون^۲ حمایت اجتماعی به‌عنوان مقدار بهره‌بردن از همراهی، محبت و توجه اعضای خانواده، دوستان و سایر افراد بیان شده است. بعضی، حمایت‌های اجتماعی را واقعیت اجتماعی و بعضی دیگر آن را متأثر از ادراک فرد می‌دانند. حمایت واقعی آن است که فرد از نوع و تعداد کل تعاملات حمایتی منحصربه‌فرد که در روابط اجتماعی در چارچوب آن‌ها کمک‌های اطلاعاتی، ابزاری و عاطفی را از سایر افراد اخذ می‌کند. افراد با توجه به نوع روابط اجتماعی و اشتراکاتی که دارند از منابع حمایتی برای رفع سائق‌های مختلف خود استفاده می‌کنند، به‌گونه‌ای که هر قدر ارتباط اجتماعی وسیع‌تر باشد، میزان دسترسی به منابع حمایتی افزایش می‌یابد و بنابر احتمال این منابع حمایت

اجتماعی می‌تواند وقایع ناگوار زندگی را کاهش داده و همانند چتر دفاعی در مقابل عوامل تنش‌زای زندگی اجتماعی واقع شود (دلپسند و همکاران، ۱۳۹۱، ۹۶).

ساراسون حمایت اجتماعی را دارای پنج بعد می‌داند که در شکل ۱ منعکس شده است:

۱. حمایت عاطفی: داشتن مهارت لازم در کمک‌گرفتن از دیگران هنگام برخورد با دشواری‌ها.
۲. حمایت ابزاری: دسترسی داشتن به منابع مالی و خدماتی در سختی‌ها و دشواری‌ها.
۳. حمایت اطلاعاتی: می‌تواند اطلاعات موردنیاز خود را برای درک موقعیت به دست آورد.
۴. حمایت خودارزشمندی: اینکه دیگران در دشواری‌ها یا فشارهای روانی به وی بفهمانند که او فردی ارزشمند است و می‌تواند با به‌کارگیری توانایی‌های ویژه خود بر دشواری‌ها چیره شود.
۵. حمایت شبکه اجتماعی: به معنای دسترسی به عضویت در شبکه‌های اجتماعی است (میرمحمدعلی، ۱۳۹۵، ۱۱۲). مطابق با این نظریه زمانی که افراد از حمایت اجتماعی برخوردار باشند، در هنگام وقوع حوادث و بلایا و بروز بحران‌هایی نظیر پاندمی کرونا، از مقاومت و انعطاف‌پذیری بیشتری برخوردار هستند و در نتیجه تاب‌آوری بیشتری نیز دارند.

شکل ۱. مؤلفه‌های کلیدی حمایت اجتماعی از دیدگاه ساراسون

• نظریه سرمایه اجتماعی

بوردیو^۱ سرمایه اجتماعی را اینگونه تعریف می‌کند که از فرصت‌ها و ارتباطات که در داخل گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی برای افراد دسترسی به فرصت‌ها، اطلاعات، منابع مادی و موقعیت اجتماعی را بیشتر می‌دهد (بوردیو، ۱۳۸۵، ۲۴۰). بوردیو سرمایه را به سه نوع تقسیم می‌کند:

- سرمایه اقتصادی، که قابل تبدیل شدن به پول است و به شکل حقوق مالکیت نهادینه می‌شود.
- سرمایه فرهنگی، که با شرایط خانوادگی و آموزش مدرسه‌ای شکل می‌گیرد و تا اندازه‌ای مستقل از دارایی‌های مادی است و کمبود سرمایه مادی را برای تعقیب قدرت و جایگاه اجتماعی جبران می‌کند. منظور بوردیو از سرمایه فرهنگی مجموعه‌ای از دانش‌ها و قابلیت‌های شناختی است که در شکل کالاها و ابزارهای فرهنگی متجلی می‌شود. در این تعریف با مفهوم سرمایه انسانی کلمن^۲ مشابه است. همه آن چیزی که امروزه با نام کالاهای فرهنگی می‌شناسیم، همان سرمایه فرهنگی است. این کالاها صورتی از سرمایه فرهنگی می‌باشند که بر دایره روابط اجتماعی و ایجاد شبکه پویا و کارا اجتماعی موثر هستند. شکل دیگر سرمایه فرهنگی، بیش‌تر در عادات و نوع دیدگاه افراد جامعه نمایان می‌شود. در این تعریف، سرمایه فرهنگی عبارت است از عادات، نگرش‌هایی و تمایلاتی که استعداد استفاده از شرایط و قابلیت‌های ذاتی را به افراد می‌دهد تا وجوه معرفتی و شناختی خود را ارتقاء دهند.
- سرمایه اجتماعی، مجموعه‌ای از منابع مادی یا معنوی است که به یک فرد یا گروه این امکان را می‌دهد تا شبکه پایداری از ارتباطاتی که تاحدودی تفهیم شده‌آشنایی و شناخت دوطرفه را به همراه داشته باشند. در اینجا بوردیو بر ضرورت تراکم و دوام پیوندها تأکید می‌ورزد و سرمایه اجتماعی را انبوهی از منابع بالقوه یا بالفعلی می‌داند که به مالکیت یک شبکه پایدار متصل‌اند (بوردیو، ۱۳۸۵، ۲۳۰).

1. Bourdieu
2. Coleman

بر اساس دیدگاه‌های پاتنام و ویلسون^۱ تاب‌آوری اجتماعی و آسیب‌پذیری می‌توانند بر مبنای میزان «مثلت بحرانی» سرمایه اقتصادی، اجتماعی و محیطی و چگونگی تعاملات میان این سرمایه‌ها در یک جامعه توسعه‌یافته فهمیده شوند. مایانگا^۲ معتقد است سرمایه عناصری را شامل می‌شود که به منظور توسعه اقتصادی جامعه وجود آن ضرورت دارد و هرچه فرصت‌های اقتصادی جامعه بیش‌تر باشد، توانایی بالقوه جامعه برای کاهش پیامدهای بلایا بیش‌تر و در نتیجه، تاب‌آورتر می‌شود (سبزه‌ای و همکاران، ۱۳۹۸، ۲۹۳).

جدول ۱. خلاصه تئوری‌ها و مدل‌های سنجش میزان تاب‌آوری

مدل	ویژگی
فریژر و همکاران (۲۰۱۳) ResiliUS مدل	مرکز تاب‌آوری ایالات متحده، یک مدل شبیه‌سازی شده از تاب‌آوری جامعه است. بر اساس جنبه‌های قابل اندازه‌گیری از سرمایه اجتماعی، مدل عملیاتی چندبعدی تاب‌آوری، مقیاس‌های سلسله‌مراتبی - خانوار، کسب و کار، محله و جامعه در رابطه با طیف وسیعی از متغیرهای تصمیم‌گیری و سیاست که در هر مقیاسی همدیگر را پشتیبانی می‌کنند، استوار است. این مدل بر اهمیت ادامه تحقیقات نسبت به ایجاد تعاریف عملیاتی تجربی تاب‌آوری، رسمیت شناختن تاب‌آوری به عنوان یک ساختار پیچیده که در آن افراد، خانواده‌ها، سازمان‌ها، بر حسب شرایط مکانی و زمانی و همچنین سطح پیشرفت و فرهنگ یک جامعه دارای درجات متفاوتی از تاب‌آوری هستند، تأکید دارد.
پراگمات (۱۹۹۷)	مقابله‌های مذهبی - معنوی را به عنوان فرایندی تعریف می‌کند « که طی آن افراد تلاش می‌کنند در شرایط فشارزا و تنش‌زا معنایی پیدا کنند». از نظر او هرچه شدت پیامدهای موقعیتی افزایش یابد، احتمال رخداد مقابله مذهبی - معنوی نیز افزایش پیدا می‌کند.
کاسپر (۱۹۹۹)	کامیفر چهارچوبی برای تاب‌آوری به منظور مشخص کردن پیچیدگی این پدیده و درک بهتر چندبعدی بودن نمونه‌های رشد تاب‌آوری طراحی کرد. این طرح کلیه مباحث تحقیقاتی در مورد تاب‌آوری را در خود جمع‌آوری کرده است. به‌خصوص که با این روش مراحل پویایی بین ویژگی‌های کودکان و محیط زندگی آنها و نتایج رشد با هم بررسی می‌شوند. کامیفر در این مدل ابعاد چهارگانه مختلف را در نظر می‌گیرد که برای پیشبرد تاب‌آوری حائز اهمیت است. در این بین دو مورد، مربوط به بخش تأثیرگذاری و دو مورد دیگر مربوط به فرایند تبادلی می‌باشد، که به ترتیب زیر ارائه شده‌اند: استرس زاهای حاد: اینها جزء عواملی هستند که در مراحل تاب‌آوری از عوامل اصلی اختلال در کودک و خروج او از تعادل روانی می‌باشند. موضوع استرس‌سزا، به عنوان عامل تهدیدکننده در ذهن کودک نقش می‌بندد. شرایط زیست‌محیطی: که ریشه آن در ارتباط با عوامل افزایش و کاهش دهنده شرایط خطر و تأثیرپذیری از شرایط زندگی کودک می‌باشد (یعنی در فامیل، در مراکز آموزش، در گروه، در جامعه و سایر). شرایط حمایت‌کننده و خطرآفرین در این حالت از عوامل گوناگونی نظیر موقعیت اجتماعی و جغرافیایی، سن و جنسیت تأثیرپذیرند ولی در این ارتباط تعداد و ترتیب به وقوع پیوستن عوامل افزایش و کاهش دهنده ریسک حائز اهمیت است. ویژگی‌های فردی: منظور آن گروه از صفات و ویژگی‌هایی است که فرد باید برای مبارزه موفقیت‌آمیز با مسائل بحران‌زا داشته باشد که خود این مشخصات به پنج گروه تقسیم می‌شوند.
ولف (۱۹۹۵)	در زمینه تأثیر مثبت تاب‌آوری بر سلامت روان بر ویژگی‌های اساسی افراد تاب‌آور که سلامت روان را ارتقا می‌بخشد، مانند توانمندی جسمی، توانمندی در حل مسأله، خودگردانی، احساس هدفمندی، و باور به آینده‌ای، روشن تأکید دارد.

مأخذ: رضایی و همکاران (۱۳۹۵)

1. Putnam&Wilson
2. Mayunga

در شرایط پاندمی بیماری کرونا که اضطراب، ویژگی‌های روحی و روانی افراد را تحت تأثیر قرار داده است، حس انسجام بالا می‌تواند تمایل به کنترل بهتر و مؤثرتر اضطراب را افزایش داده و بهزیستی شخصی بالاتری را برایشان به دنبال داشته باشد؛ این در حالی است که حس انسجام پایین موجب آسیب‌پذیری بیشتر فرد در برابر بیماری می‌شود (عینی و همکاران، ۱۳۹۹، ۶). به همین دلیل می‌توان گفت افراد در برابر بحران‌ها و بلایا با اتحاد و همبستگی بیشتر می‌توانند بر مصائب مختلف غلبه کنند. انسجام اجتماعی عاملی برای حفظ توانایی و قابلیت عموم و به‌کارگیری این قابلیت‌ها در دشواری‌هاست، به‌طوری که وفاق و وحدت افراد می‌تواند از میزان بیم و هراس در مقابله با بحران‌ها کاسته و بر توان آنها بیفزاید.

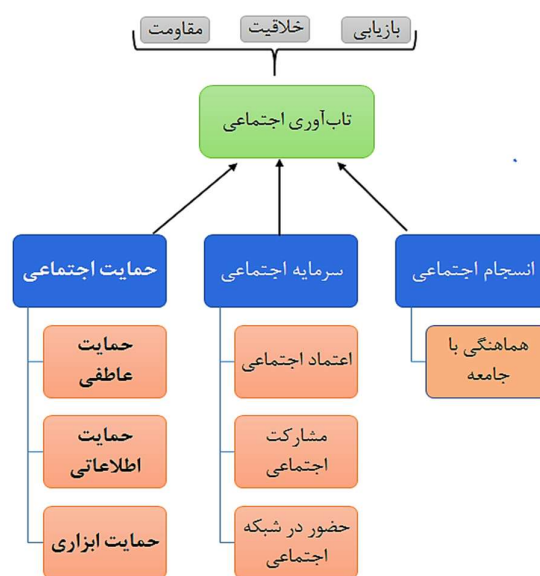
با حمایت و تقویت زیرساخت‌های اجتماعی، تمرکز و توجه بیشتر بر دارایی و توانایی‌های مخاطب، توسعه آموزش‌های اثر بخش خصوصاً در حوزه ارتباطات و حمایت یابی، رواج و تقویت امید و نیک‌نگری و خوش‌بینی و افزودن برنامه‌های مهارت‌آموز، تأثیر شرایط منفی و صدمات احتمالی را می‌توان کاهش داد؛ در واقع، سیاست حمایت اجتماعی در بحران‌ها به یکی از روش‌های مؤثر در مقابله با بحران‌ها و اثرات ناشی از آن بدل شده است (چراغی و همکاران، ۱۳۹۹، ۶۱).

تیلور، دوان و ایزنبرگ^۱ (۲۰۱۴) نشان دادند حمایت اجتماعی افراد از سوی خانواده با تاب‌آوری رابطه مثبت دارد (عینی و همکاران، ۱۳۹۹، ۶). یکی از منابع مهم سازگاری در شرایط تنش‌زا میزان حمایت و توجهی است که از سوی نزدیکان دریافت می‌شود. حمایت اجتماعی شامل؛ برخورداری از محبت، همراهی، مراقبت، احترام، توجه و کمک دریافت شده توسط فرد از سوی افراد یا گروه‌هایی نظیر خانواده، دوستان و دیگران تعریف شده است (همان: ۷).

سرمایه اجتماعی نیز یکی دیگر از عواملی است که می‌توان تأثیر آن بر میزان تاب‌آوری را مورد توجه دانست. میزان برخورداری هر فرد یا اجتماع از انواع سرمایه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و... آن را قادر می‌سازد تا در مقابله با شوک‌ها و صدمات ناشی از آن نقش

تعیین‌کننده‌ای داشته باشد. به‌گونه‌ای که افراد هر مقدار از انواع سرمایه بیشتر بهره ببرند، می‌توانند تحمل و صبر بیشتری در برخورد با ناملایمات داشته باشند و بالعکس. ارتقاء میزان سرمایه اجتماعی به عنوان عاملی اثرگذار در زمان وقوع حوادث و بحران‌ها بر میزان تاب‌آوری باید مورد توجه افراد و متولیان مربوط قرار گیرد تا شاهد کمترین میزان خسارت وارده به جوامع و افراد در هنگام مخاطرات شدید و همه‌گیر بود.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

فرضیات پژوهش

۱. بین سرمایه اجتماعی افراد با میزان تاب‌آوری آنها در مواجهه با بیماری کرونا رابطه معنی‌دار وجود دارد.
۲. بین حمایت اجتماعی افراد با میزان تاب‌آوری آنها در مواجهه با بیماری کرونا رابطه معنی‌دار وجود دارد.
۳. بین انسجام اجتماعی افراد با میزان تاب‌آوری آنها در مواجهه با بیماری کرونا رابطه معنی‌دار وجود دارد.

روش پژوهش

در این تحقیق از روش پیمایش^۱ استفاده شده است. محدودیت روشهای دیگر در رابطه با نگرش سنجی و از طرف دیگر، سنجش نگرشها در سطح نسبتاً وسیع با تعداد نمونههای بالا استفاده از روش پیمایش را در این پژوهش ایجاب کرده است.

پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش از نوع پژوهشگر ساخته بوده که بر اساس چارچوب نظری که به آنها اشاره شد، طراحی شده و شامل ۴۳ سؤال می باشد که ۳۴ سؤال آن مربوط به سنجش متغیرهای وابسته و مستقل است ۹ سؤال مربوط به متغیرهای زمینه ای می باشد و در آن از طیف پنج وجهی لیکرت استفاده شده است. بررسی حاصل از آزمون آلفای کرونباخ در نرم افزار SPSS برای مجموع سئوالات نشان می دهد مقدار آلفای کرونباخ آن ۰/۸۶ بوده است. بنابراین، این پرسشنامه جهت کسب داده های لازم از پایایی کافی برخوردار است.

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه افراد ۱۵ تا ۶۴ ساله ای است که ساکن شهر تهران هستند و جمعیت آنها بر اساس آخرین سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، برابر با ۶۴۷۴۲۳۰ نفر است.

روش نمونه گیری اتخاذ شده برای این بخش پژوهش، روش خوشه ای چند مرحله ای است. در این روش ابتدا با توجه به متغیر پایگاه اقتصادی، اجتماعی و جغرافیایی، تهران به سه بخش شمال، مرکز و جنوب تقسیم شده است به طوری که مناطق ۱ تا ۵ و ۲۲، مناطق شمالی؛ مناطق ۶ تا ۱۴ و ۲۱، مناطق مرکزی؛ مناطق ۱۵ تا ۲۰، مناطق جنوبی در نظر گرفته شده است. با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده، از مناطق شمالی، منطقه ۳؛ از مناطق مرکزی، منطقه ۱۳ و از مناطق جنوبی، منطقه ۲۰ به عنوان مناطق نمونه برای مطالعه انتخاب شده اند.

حجم نمونه از فرمول کوکران برابر با ۳۸۴ نفر می باشد. برای اطمینان بیشتر و با توجه به شیوع بیماری کرونا، تعداد ۴۱۶ پرسشنامه در بین افراد ساکن در شهر تهران توزیع و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

نتایج و یافته‌ها

برابر آمار بدست آمده در رابطه با افراد مبتلا به کرونا، افراد مبتلا شده به کرونا به تعداد ۳۲۰ نفر (۷۷ درصد) و افراد مبتلا نشده به تعداد ۹۶ نفر (۲۳ درصد) بوده‌اند. همچنین، بررسی حاصل نشان داد از ۴۱۶ نمونه مورد مطالعه، ۵۴ درصد را زنان و در مقابل، ۴۶ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. بنابراین، زنان بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. وضعیت تملک منزل پاسخگویان را به نمایش می‌گذارد که براساس آن نوع تملک اجاره‌ای و شخصی هر کدام با با تعداد ۱۸۸ نفر (۴۵ درصد) بیشترین فراوانی و افراد دارای منزل دولتی با ۱۲ نفر (۳ درصد) کمترین فراوانی را داشته است. در رابطه با وضعیت اشتغال افراد پاسخگو، افراد دارای شغل دولتی به تعداد ۱۴۴ نفر (۳۵ درصد) بیشترین فراوانی و افراد محصل یا سرباز به تعداد ۳۲ نفر (۸ درصد) دارای کمترین فراوانی بوده‌اند. توزیع نواحی محل سکونت افراد در شهر تهران است. به ترتیب بیشترین افراد پاسخگو ناحیه مرکز با تعداد ۱۶۴ نفر (۳۹٪)، ناحیه جنوب با تعداد ۱۲۸ نفر (۳۱٪) و ناحیه شمال با تعداد ۱۲۴ نفر (۳۰٪) زندگی می‌کنند.

آزمون فرضیات

• رابطه آماری بین سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری

به منظور بررسی رابطه بین متغیر وابسته و مستقل پژوهش، یعنی میزان تاب‌آوری و سرمایه اجتماعی و ارزیابی فرضیه پژوهش، همبستگی بین دو متغیر مذکور مورد سنجش قرار گرفت. مقدار ضریب همبستگی بین ۱- تا ۱+ است علامت این رقم جهت همبستگی و رقم آن میزان و شدت همبستگی را نشان می‌دهد. این مقدار هرچه به ۱ نزدیکتر باشد همبستگی بیشتر و هرچه به صفر نزدیکتر باشد، همبستگی کمتر است. سطح معنی‌داری اگر کمتر از ۵ درصد باشد، رابطه معنی‌دار است.

نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون بیانگر آن است که با سطح معنی‌داری (sig) ۰/۰۰۰ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و میزان تاب‌آوری وجود دارد. مقدار ضریب همبستگی (I) برابر با ۰/۲۴۹ می‌باشد. بنابراین، بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و میزان تاب‌آوری همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این یافته‌ها به این معنا است که هرچه میزان سرمایه اجتماعی بالاتر برود، آستانه تاب‌آوری افراد در

مواجهه با بیماری کرونا نیز بیشتر خواهد شد و برعکس. میزان همبستگی پیرسون در این رابطه (۰/۲۴۹) بیانگر شدت رابطه ضعیف بین دو متغیر ذکر شده می‌باشد.

جدول ۳. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر وابسته و مستقل (تاب‌آوری و سرمایه اجتماعی)

شاخص آماری	تاب‌آوری - سرمایه اجتماعی
همبستگی پیرسون [®]	۰.۲۴۹
سطح معنی‌داری (sig)	۰.۰۰۰
تعداد (N)	۴۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش

با بررسی مولفه‌های متغیر سرمایه اجتماعی در جدول ۴ مشخص گردید از بین مولفه‌های اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و حضور در شبکه اجتماعی از طریق آزمون همبستگی پیرسون، تنها بین مولفه حضور در شبکه اجتماعی با تاب‌آوری رابطه معنی‌داری وجود ندارد. با توجه به جدول ۴ مقدار ضریب همبستگی برابر با ۰/۰۶۹ می‌باشد و سطح معنی‌داری ۰/۱۶۸ نشان می‌دهد بین تاب‌آوری و حضور در شبکه اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود ندارد و این فرضیه، پذیرفته نمی‌شود.

جدول ۴. رابطه تاب‌آوری با زیر مقیاس‌های سرمایه اجتماعی

شاخص آماری	تاب‌آوری - اعتماد اجتماعی	تاب‌آوری - مشارکت اجتماعی	تاب‌آوری - حضور در شبکه اجتماعی
همبستگی پیرسون (r)	۰.۲۶۰	۰.۳۴۹	۰.۰۶۹
سطح معنی‌داری (sig)	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۱۶۸
تعداد (N)	۴۱۶	۴۱۶	۴۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش

• رابطه آماری بین حمایت اجتماعی و تاب‌آوری

جدول ۵ چگونگی رابطه همبستگی بین دو متغیر حمایت اجتماعی و تاب‌آوری افراد را در مواجهه با بیماری کرونا نمایش می‌دهد. براساس بررسی‌های حاصل، مقدار همبستگی

پیرسون (۰/۴۶۱) نشان می‌دهد بین دو متغیر حمایت اجتماعی و میزان تاب‌آوری همبستگی مثبت وجود دارد. همچنین، سطح معنی‌داری (Sig) در آن برابر با ۰/۰۰۰ است که بیانگر سطح معنی‌داری بسیار بالایی است. بنابراین، با توجه به آزمون همبستگی انجام شده و نتایج حاصل بین دو متغیر مذکور رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. به بیان دیگر، با افزایش سطح حمایت اجتماعی میزان تاب‌آوری افراد نیز افزایش پیدا خواهد نمود و با کاهش هر کدام متغیر دیگر نیز کاهش می‌یابد. مقدار همبستگی پیرسون به دست آمده (۰/۴۶۱) بیانگر شدت رابطه متوسط بین این دو متغیر می‌باشد.

جدول ۵. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر وابسته و مستقل (تاب‌آوری و حمایت اجتماعی)

شاخص آماری	تاب‌آوری - حمایت اجتماعی
همبستگی پیرسون (r)	۰.۴۶۱
سطح معنی‌داری (sig)	۰.۰۰۰
تعداد (N)	۴۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش

• رابطه آماری بین انسجام اجتماعی و تاب‌آوری

بین انسجام اجتماعی افراد و میزان تاب‌آوری آنها در مواجهه با بیماری کرونا رابطه معنی‌دار وجود دارد.

جدول ۶. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر وابسته و مستقل (تاب‌آوری و انسجام اجتماعی)

شاخص آماری	تاب‌آوری - انسجام اجتماعی
همبستگی پیرسون (r)	۰.۴۶۱
سطح معنی‌داری (sig)	۰.۰۰۰
تعداد (N)	۴۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۶ بیانگر چگونگی رابطه بین متغیرهای انسجام اجتماعی و تاب‌آوری افراد است. آزمون همبستگی پیرسون انجام شده حاکی از آن است که مقدار ضریب همبستگی برابر با ۰/۴۶۱ می‌باشد و سطح معنی‌داری حاصل شده ۰/۰۰۰ است که بالاترین میزان معنی‌داری رابطه را بین دو متغیر نشان می‌دهد. ضریب همبستگی به دست آمده، شدت همبستگی

متوسطی را بین دو متغیر انسجام اجتماعی و میزان تاب‌آوری افراد نشان می‌دهد. بنابراین، فرضیه سوم پژوهش تأیید می‌شود. به این معنا که با افزایش سطح انسجام اجتماعی میزان تاب‌آوری افراد در مواجهه با بیماری کرونا افزایش می‌یابد و همچنین، با کاهش هر کدام متغیر دیگر نیز کاهش می‌یابد.

• رابطه آماری بین جنسیت و تاب‌آوری

جدول ۷ بیانگر تفاوت معنی‌داری بین متغیر جنسیت با تاب‌آوری افراد است. با توجه به اینکه جنسیت یک متغیر اسمی است، برای تفاوت معنی‌داری از آزمون t مستقل استفاده شده است. در جدول مذکور عدد sig کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد یعنی، واریانس دو متغیر یکسان نیست. مقدار ۰/۰۰۱ در قسمت sig. 2-tailed کمتر از ۰/۰۵ است به این معناست که بین میزان تاب‌آوری زنان و مردان تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بر این اساس، تاب‌آوری زنان بیشتر از مردان بوده است.

جدول ۷. تفاوت معنی‌داری آزمون t مستقل بین جنسیت و تاب‌آوری

شاخص آماری	تاب‌آوری - جنسیت
Sig	۰.۰۰۱
مقدار (t)	3.411
سطح معنی‌داری (sig. 2-tailed)	۰.۰۰۱
تعداد (N)	۴۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش

• رابطه آماری بین تحصیلات و تاب‌آوری

جدول ۸ بیانگر چگونگی رابطه بین متغیر تحصیلات با تاب‌آوری افراد است. آزمون همبستگی اسپیرمن انجام شده حاکی از آن است که مقدار ضریب همبستگی برابر با ۰/۲۷۹ می‌باشد و سطح معنی‌داری حاصل شده ۰/۰۰۰ است که بالاترین میزان معنی‌داری رابطه را بین دو متغیر نشان می‌دهد. ضریب همبستگی به دست آمده، شدت همبستگی کمی را بین دو متغیر تحصیلات و میزان تاب‌آوری افراد نشان می‌دهد. به این معنا که با افزایش

سطح تحصیلات جامعه هدف میزان تاب‌آوری افراد در مواجهه با بیماری کرونا افزایش می‌یابد.

جدول ۸. ضریب همبستگی اسپیرمن بین تحصیلات و تاب‌آوری

شاخص آماری	تاب‌آوری - تحصیلات
همبستگی اسپیرمن (r)	۰.۲۹۹
سطح معنی‌داری (sig)	۰.۰۰۰
تعداد (N)	۴۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش

• رابطه آماری بین سن و تاب‌آوری

جدول ۹ بیانگر چگونگی رابطه بین متغیر سن با تاب‌آوری افراد است. آزمون همبستگی پیرسون انجام شده حاکی از آن است که مقدار ضریب همبستگی برابر با ۰/۱۴۳ می‌باشد و سطح معنی‌داری حاصل شده ۰/۰۰۳ است که میزان معنی‌داری زیاد رابطه را بین دو متغیر نشان می‌دهد. ضریب همبستگی به دست آمده، شدت همبستگی ناچیزی را بین دو متغیر سن و میزان تاب‌آوری افراد نشان می‌دهد. به این معنا که با افزایش سن افراد جامعه هدف میزان تاب‌آوری افراد در مواجهه با بیماری کرونا افزایش می‌یابد.

جدول ۹. ضریب همبستگی پیرسون بین سن و تاب‌آوری

شاخص آماری	تاب‌آوری - سن
همبستگی پیرسون (r)	۰.۱۴۳
سطح معنی‌داری (sig)	۰.۰۰۳
تعداد (N)	۴۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش

رگرسیون خطی چندگانه/چند متغیره (MLR)^۱

با بررسی رابطه همبستگی بین متغیرهای وابسته و مستقل و تایید فرضیه‌های پژوهش همچنین، معنی‌دار بودن رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته در این بخش آمار

استنباطی با استفاده از آزمون رگرسیون چند متغیره به تبیین رابطه خطی موجود بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته پرداخته شده است. این آزمون رابطه مجموع متغیرهای مستقل را با متغیر وابسته مطالعه می کند و به تبیین واریانس متغیر وابسته کمک می نماید و اهمیت هر کدام از متغیرهای مستقل را در همبستگی و پیش بینی نشان می دهد که در ادامه شرح داده می شود.

نتایج تحلیل رگرسیون رابطه آماری بین سه متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی، حمایت اجتماعی، انسجام اجتماعی) و متغیر وابسته (تاب آوری) در جدول ۱۰ آمده است.

جدول ۱۰. خلاصه مدل رگرسیون (سنجش رابطه بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل)

خلاصه مدل ^b				
مدل	همبستگی	مربعات R	مربعات R تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
1	.۵۴۴ ^a	.۲۹۶	.۲۹۱	۴.۵۵۴
^a پیش بینی کننده ها: حمایت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی				

منبع: یافته های پژوهش

بخش اول تحلیل رگرسیون مربوط به خلاصه مدل فرضیه بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته مورد نظر می باشد. بر این اساس میزان همبستگی (R) برابر با ۰/۵۴۴ بوده و نشان دهنده آن است که واریانس متغیر تاب آوری به وسیله سه متغیر مستقل مورد نظر تبیین می شود که این مقدار در سطح متوسط می باشد چرا که میزان همبستگی از ۱- تا ۱+ متغیر بوده و هرچه ضریب R به این دو میزان نزدیکتر باشد شدت همبستگی بیشتر می باشد. ستون «مربعات R تعدیل شده» یا «ضریب تعیین» نشان می دهد «متغیرهای مستقل» به میزان ۰/۲۹۱ تعیین کننده میزان تغییرات «تاب آوری» است و بالغ بر ۷۰ درصد عامل تغییر آن را نیافته ایم.

بخش دوم تحلیل رگرسیون چند متغیره صحت و اعتبار کلی معادله رگرسیون را بررسی می کند که در جدول ۱۱ منعکس شده است. با توجه به اینکه سطح معنی داری F برابر ۰/۰۰۰ و کمتر از سطح قابل قبول خطا (۰/۰۵) است صحت کلی مدل قابل تایید و از اعتبار و معنی داری برخوردار بوده، نتایج حاصل از آن قابل اعتماد است.

جدول ۱۱. نتایج تحلیل واریانس (سنجش رابطه بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل)

ANOVA ^a					
مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	معنی‌داری
رگرسیون	۳۵۹۹.۷۶۷	۳	۱۱۹۹.۹۲۲	۵۷.۸۶۶	.۰۰۰
باقی مانده	۸۵۴۳.۲۷۱	۴۱۲	۲۰.۷۳۶		
کل	۱۲۱۴۳.۰۳۸	۴۱۵			
a. متغیر وابسته: میزان تاب‌آوری					
b. پیش‌بینی کننده‌ها: حمایت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی					

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۲، ضرایب رگرسیون را ارائه داده است. همانطور که نمایان است برای سه متغیر مستقل و مقدار ثابت ضرایب استاندارد و غیراستاندارد گزارش شده است و برای هر ضریب آزمون معنی‌داری انجام شده است. با توجه به آزمون معنی‌داری می‌توان نتیجه گرفت سرمایه اجتماعی ($\text{sig} = ۰/۱۰۳$) تأثیر معنی‌داری بر میزان تاب‌آوری افراد در مواجهه با بیماری کرونا ندارد.

ستون ضریب بتا^۱ سهم نسبی متغیرهای مستقل را در پیش‌بینی متغیر وابسته نشان می‌دهد. این ضریب تعیین می‌کند که هر متغیر مستقل چه میزان بر متغیر وابسته تأثیرگذار است. ضریب بتا برای تأثیرگذاری و شدت تأثیر متغیر «انسجام اجتماعی» برابر با ۳۲ درصد بوده که بیانگر بیشترین تأثیر، نسبت به سایر متغیرها در میزان تاب‌آوری افراد مواجهه با بیماری کرونا است. به عبارت دیگر، عاملی که میزان تاب‌آوری افراد را در مواجهه با بیماری کرونا بیش از سایر عوامل مورد بررسی افزایش می‌دهد، عامل انسجام اجتماعی است. پس از آن نیز، شدت تأثیر متغیر «حمایت اجتماعی» با ۲۸ درصد دومین متغیر تأثیرگذار بر متغیر وابسته می‌باشد.

جدول ۱۲. ضرایب رگرسیون متغیرهای مستقل (سنجش رابطه بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل)

ضرایب ^a				
مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	t
	B	انحراف استاندارد		
مقدار ثابت (Constant)	۱۳.۸۳۱	۱.۹۹۰		۶.۹۵۰
انسجام اجتماعی	.۴۵۴	.۰۶۶	.۳۲۱	۶.۹۰۸
حمایت اجتماعی	.۳۶۶	.۰۶۶	.۲۸۱	۵.۵۱۴
سرمایه اجتماعی	.۰۹۲	.۰۵۶	.۰۷۵	۱.۶۳۶

a. متغیر وابسته: میزان تابآوری

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد ضریب رگرسیون استاندارد شده (Beta) متغیر انسجام اجتماعی برابر با ۰/۳۲ و متغیر حمایت اجتماعی، ۰/۲۸ برآورد شده است. به علاوه، ضریب تعیین (R^2) مدل برابر با ۰/۲۹۱ گزارش شده است. به این معنا که متغیرهای وارد شده به معادله تنها توانسته‌اند ۲۹ درصد از واریانس تغییرات مربوط به متغیر وابسته را تبیین نمایند. لذا، از بین متغیرهای مستقل دو متغیر وارد معادله شده‌اند؛ متغیر «انسجام اجتماعی و حمایت اجتماعی» و متغیر بیرون مانده از معادله رگرسیون، «سرمایه اجتماعی» است.

$$\text{حمایت اجتماعی (0/28)} + \text{انسجام اجتماعی (0/32)} = \text{تاب آوری (معادله خطی)}$$

به این معنی که اگر یک واحد تغییر در انسجام اجتماعی ایجاد شود، ۳۲ درصد میزان تاب‌آوری افراد تغییر می‌یابد.

با بررسی مولفه‌های متغیر سرمایه اجتماعی در جدول ۱۲ از بین مولفه‌های اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و حضور در شبکه اجتماعی از طریق آزمون همبستگی پیرسون مشخص گردید که تنها بین مولفه حضور در شبکه اجتماعی با تاب‌آوری رابطه معنی‌دار وجود ندارد و با توجه به جدول ذیل مقدار ضریب همبستگی برابر با ۰/۰۶۹ می‌باشد

و سطح معنی‌داری حاصل شده ۰/۱۶۸ است که نشان می‌دهد بین تاب‌آوری و حضور در شبکه اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود ندارد. با توجه به توضیحات مذکور علت حذف سرمایه اجتماعی از معادله خطی معنی‌دار نبودن مولفه حضور در شبکه بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

همانطور که می‌دانیم نمی‌توان با مرگ عزیزان، فجایع طبیعی، امراض و دیگر رخدادهای تنش‌زا زندگی مقابله کرد، لیکن می‌توان افراد را به توانایی‌هایی تجهیز کرد که بتوانند به بهترین وجه با عوامل تنش‌زا مقابله کنند و این رخداد را سپری کند. این مهارت، مهارت تاب‌آوری است. تاب‌آوری توانمندی افراد برای کنترل و مهار درست هیجانات خود است و به این موضوع اشاره دارد که فرد با وجود مواجهه با عوامل تنش‌زا، قادر است توان اجتماعی خود را ارتقاء دهد و بر مسائل و معضلات و گرفتاری‌ها غلبه کند و به پیروزی برسد.

افرادی که تاب‌آوری بیشتری دارند، در مواجهه با کرونا هم، صبر و مقاومتشان بیشتر است. یافته‌های پژوهش نشان داد جنسیت، تحصیلات و سن در میزان تاب‌آوری افراد تاثیر مستقیم دارد. در نظریه کاپوپو تاب‌آوری اجتماعی ظرفیت پرورش، تعامل و حفظ روابط مثبت و تحمل و بهبودی از عوامل استرس‌زای زندگی و انزوای اجتماعی است که متغیرهای مذکور قادرند در بالا بردن میزان تاب‌آوری اجتماعی اثربخش باشند. اثر منحصربه‌فرد آن تبدیل سختی‌ها به رشد شخصی، ارتباطی و جمعی از طریق تقویت مشارکت‌های اجتماعی موجود و ایجاد روابط جدید، با اقدامات جمعی خلاقانه است. تاب‌آوری فردی بر توانایی افراد برای یافتن فرصت در تراژدی و تبدیل ناملایمات به سود تأکید می‌کند. بنابراین، نتایج بدست آمده در این تحقیق با نظریه کاپوپو همخوانی داشته و قابل اثبات است.

بر اساس نتایج یافته‌های این پژوهشی در مناطق حوزه شمالی شهر تهران افراد تاب‌آوری بیشتری داشته‌اند و این گویای اثبات مستقیم شرایط معیشتی اقتصادی و محیطی می‌باشد. بر اساس دیدگاه‌های پاتنام و ویلسون تاب‌آوری اجتماعی و آسیب‌پذیری می‌توانند بر مبنای میزان «مثلث بحرانی» سرمایه اقتصادی، اجتماعی و محیطی و چگونگی تعاملات میان این سرمایه‌ها در یک جامعه توسعه‌یافته فهمیده شوند. مایانگا معتقد است سرمایه‌های عناصری را شامل می‌شود که به منظور توسعه اقتصادی جامعه وجود آن ضرورت دارد و هرچه

فرصت‌های اقتصادی جامعه بیش‌تر باشد، توانایی بالقوه جامعه برای کاهش پیامدهای بلایا بیش‌تر و در نتیجه، تاب‌آورتر می‌شود. بورديو سرمایه اجتماعی را اینگونه تعریف می‌کند که از فرصت‌ها و ارتباطات که در داخل گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی برای افراد دسترسی به فرصت‌ها، اطلاعات، منابع مادی و موقعیت اجتماعی را بیشتر می‌دهد. با توجه به تاثیر سرمایه اجتماعی بر میزان تاب‌آوری افراد می‌توان نتیجه گرفت جوامعی که از نظر شاخص‌های سرمایه اجتماعی از سطح بالایی برخوردارند دارای مقاومت بیشتری در مقابل بحران‌ها هستند و در نتیجه به تاب‌آورتر شدن افراد کمک می‌کند. همان‌گونه که یافته‌های حاصل از پژوهش مرادزاده و همکاران (۱۳۹۹) نیز نشان داد، سرمایه اجتماعی بر تسهیم دانش مرتبط با بحران کرونا و نیز، بر میزان تاب‌آوری سازمانی کارکنان اثر مثبت دارد.

بر مبنای نتایج بیان شده متغیر انسجام اجتماعی بالاترین تاثیر همبستگی در بین متغیرهای مستقل در افزایش میزان تاب‌آوری را داشته است. گیدنز بر اساس تحلیل نظریه انسجام اجتماعی دورکیم، تأکید می‌کند از نظر او، وجود تضادهای شدید در جامعه از انسجام عمومی می‌کاهد. رمز بقای جامعه، انسجام آن جامعه است. انسجام اجتماعی نوعی همبستگی و پیوند شدید عاطفی بین اعضای جامعه است که آنان را به منزله اندامی هماهنگ برای مقابله با دشمنان و خطرات مهیا می‌سازد (الیاسی، ۱۳۸۷). با توجه به تاثیر مستقیم انسجام اجتماعی بر میزان تاب‌آوری افراد می‌توان نتیجه گرفت جوامعی که از مولفه‌های انسجام و همبستگی درونی بالایی برخوردارند، دارای مقاومت بیشتری در مقابل بحران‌ها هستند.

از نظر ساراسون حمایت اجتماعی به‌عنوان مقدار بهره بردن از همراهی، محبت و توجه اعضای خانواده، دوستان و سایر افراد بیان شده است افراد با توجه به نوع روابط اجتماعی و اشتراکاتی که دارند از منابع حمایتی برای رفع سائق‌های مختلف خود استفاده می‌کنند، به‌گونه‌ای که هر قدر ارتباط اجتماعی وسیع‌تر باشد، میزان دسترسی به منابع حمایتی افزایش می‌یابد و بنابر احتمال، این منابع حمایت اجتماعی می‌تواند اثرگذاری وقایع ناگوار زندگی را کاهش داده و همانند چتر دفاعی در مقابل عوامل تنش‌زای زندگی اجتماعی واقع شود (دلپسند و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۶). با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهش و تاثیر حمایت اجتماعی بر میزان تاب‌آوری افراد می‌توان نتیجه گرفت جوامعی که از نظر شاخص‌های حمایت اجتماعی از سطح بالایی برخوردارند، دارای مقاومت بیشتری در مقابل

بحران‌ها هستند و در نتیجه به تاب آورتر شدن افراد کمک می‌کند. نتایج حاصل از این پژوهش با مطالعه صفورایی پاریزی و صفورایی پاریزی (۱۳۹۹) همخوانی دارد. در آن پژوهش نیز، این فرضیه تایید شد که بین حمایت اجتماعی و تاب‌آوری در بین بیماران کرونایی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همچنین، تیلور، دوان و ایزنبرگ در پژوهشی با عنوان "رابطه حمایت اجتماعی، تاب‌آوری خود و ناسازگاری در دوران بزرگسالی" نشان دادند حمایت اجتماعی که افراد از طرف خانواده دریافت می‌کنند با تاب‌آوری رابطه مثبت وجود دارد (عینی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶).

کامپفر معتقد است تاب‌آوری نقش به‌سزایی در برگشت به حالت تعادل اولیه یا نیل به سطوح بالا دارد و به این دلیل سازگاری مثبت و موافق در زندگی به وجود می‌آورد. کامپفر این مطلب را متذکر شده است که سازگاری مثبت با زندگی نیز، می‌تواند نتایج تاب‌آوری را سبب شود ولی این مسئله را ناشی از پیچیدگی بیان و دید فرایندی به تاب‌آوری می‌داند. اما باید این نکته را در نظر گرفت که با توجه به تاثیر متغیرهایی از جمله سن، جنسیت، تحصیلات، وضعیت اشتغال و مسکن و ... بر میزان تاب‌آوری، برای داشتن جامعه‌ای با تاب‌آوری بالا باید در برنامه‌ریزی و آینده‌نگری‌ها نگاهی خرد و محلی به این موضوع داشت. زیرا افراد توانایی و ظرفیت‌های متفاوتی نسبت به یکدیگر دارند و برای دستیابی به سازگاری مثبت بین آنها باید به تفاوت‌های افراد نیز توجه کرد.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی: مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان: تمام نویسندگان در آماده‌سازی مقاله مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسندگان در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت: طبق تعهد نویسندگان حق کپی‌رایت رعایت شده‌است.

References

- Alexander, D. E. (۲۰۱۲). Resilience and disaster risk reduction: an etymological journey. *Natural hazards and earth system sciences*, 13 (11), 2707 – 271.
- Abdullahi, A. & Rahimi, A. (2019). The social construction of Corona and the policies of deal with it; A case study of the users of virtual space. *Social Impact Assessment Quarterly* (Special Issue on the Consequences of the Corona-Covid-19 Outbreak), 1(2). (in Persian)
- Eliasi, M. H. (2008). Psychological and sociological dimensions of people's tolerance. *Strategic Studies Quarterly of Basij*, 40(11), 25-50.(in Persian)
- Badri, S. A., Ramezanzadeh Lasboei, M., Asgary, A., Ghadiri Masom, M., & Salmani, M. (2013). The role of local management in improving resilience to natural disasters with emphasis on floods. *Emergency Management*, 2(1), 39-50 (in persian).
- Bourdieu, P. (2015). Forms of capital in social capital, trust, democracy and development. compiled by: Tajbakhsh, K., translated by: Khakbaz, A. and Pouyan, H., Tehran: Shirazeh.(in Persian)
- Botton, S., Van Heusden, M., Parsons, J. R., Smidt, H., & Van Straalen, N. (2006). Resilience of microbial systems towards disturbances. *Critical reviews in microbiology*, 32 (2), 101 – 112.
- Cacioppo, J. T., Reis, H. T., & Zautra, A. J. (2011). Social resilience: The value of social fitness with an application to the military. *American Psychologist*, 66 (1), 43.
- Cheraghi, M., Kaffashi, M., Pirahary, N., Baghaei Sarabi, A. & Kashani, M. (2020), Sociological Explanation of Resilience of Women in Tehran in the Face of Covid-19 Disease. *Journal of Iranian Social Studies*, 50(14), 59-82. (in persian)
- Carpenter, S., Walker, B., Anderies, J. M., & Abel, N. (2001). From metaphor to measurement: resilience of what to what?. *Ecosystems*, 4 (8), 765 – 781.
- Delpasand, K., Ayar, A., Khani, S., & Mohammadi, P. (2012). Social Support and Crime;The Comparative Study of Criminal and Non-Criminal Youth in Ilam. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 1(2), 89-120. (in persian)
- Eyni, S., ebadi, M., & torabi, N. (2020). Developing a model of Corona Anxiety in Students Based on Optimism and Resilience: The Mediating role of the Perceived Social Support. *Counseling Culture and Psycotherapy*, 11(43), 1-32. (in persian)
- Golverdi, M. (2018). national resilience: Literature Review. *Strategic Studies of public policy*, 7(25), 293-310. (in persian)
- Garschagen, M. (2013). Resilience and organisational institutionalism from a cross-cultural perspective: an exploration based on urban climate change adaptation in Vietnam. *Natural Hazards*, 67 (1), 25 – 46.
- Hatami Nejad H, Farhadi khah H, Arvin M, Rahim Pour N. (2017). Investigation the dimensions influencing urban resilience using Interpretive Structural Modeling (ISM) (Case study: Ahwaz city). *Disaster Prev. Manag. Know.*7 (1) :35-45. (in persian)
- Hosseini, Maziar. (2008), Crisis management, *Shahr Publication*. (in persian)

- Ha'eri, V. (2020). Local Interventions in the Midst of Global Crises Right to the City and the Role of Centers for Social Support and Neighborhood Crisis Management in Preventing the Spread of Coronavirus Disease. *Journal of Social Impact Assessment*, Volume 1, Number 2, Special Issue on the Consequences of the Corona-Covid-19 Outbreak, May 2019. (in Persian)
- Hosseini, A., Yadala Nia, H., Mohammadi, M., & Shekari, S. (2020). Analysis of Social Resilience based on Social Capital Indicators in Tehran. *Sustainable city*, 3(1), 19-39. (in persian)
- Lebel, L., Anderies, J. M., Campbell, B., Folke, C., Hatfield-Dodds, S., Hughes, T. P., & Wilson, J. (2006). Governance and the capacity to manage resilience in regional social-ecological systems. *Ecology and society* (1)11.
- Mirzaei, K. (2020). Causes and Impacts of Coronavirus Covid-19 Pandemic. *Social Impact Assessment*, 1(2 (Supplement)), 13-41. (in persian)
- McEntire, D. A., Fuller, C., Johnston, C. W., & Weber, R. (2002). A comparison of disaster paradigms: The search for a holistic policy guide. *Public administration review*, 62 (3), 267 – 281.
- Mir Mohammad Ali, M. D. (2015). The Study of Relationship Social Support and Psychological dimensions in Ms patients. *Journal of Health Breeze*, 1(2), 107-127.(in Persian)
- Moradzadeh, A., Zarei, K. & Heydarian, H. (2019). The effect of social capital on the promotion of organizational resilience: explaining the mediating role of knowledge sharing related to the Covid-19 crisis. *Journal of Srtategic Managment of Oraganizatio Knowledge*,3(10), 87-112. (in Persian)
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American journal of community psychology*, 41 (1), 127 - 150.
- Pickett, S. T., Cadenasso, M. L., & Grove, J. M. (2004). Resilient cities: meaning, models, and metaphor for integrating the ecological, socio-economic, and planning realms. *Landscape and urban planning*, 69 (4), 369 – 384.
- Poursardar, F., Abbaspour, Z., Abdi, Z. & Sohrab, S. (2011). The impact of resilience on mental health and life satisfaction, a psychological model of well-being. *Found*, 14(1), 81-89.(in Persian)
- Piran P. (2004). The Role of Disasters Sociology in Crisis Management. *refahj*. 3(11), 13-48. (in persian)
- Pizzo, B. (2015). Problematizing resilience: Implications for planning theory and practice. *Cities*, 43, 133 – 140.
- Qorshi, M. (2019). Explaining resilience in urban management. 12th Festival of Research and Innovation in Urban Management, *Tehran Urban Forum*. (in Persian)
- Rezaei, M. R. (2013). Evaluating the economic and institutional resilience of urban communities to natural disasters using PROMETHE technique. *Emergency Management*, 2(1), 27-38. (in persian)
- Rafieeian, M, Rezaee, M.R, Asgari, A, Parhizgar, A, Shayan,S (2012), Conceptual Explanation of Resilience and Creation of its Indicator in the Community Base Disaster Management, *Journal of Spatial Planning*, 15(4), 19-41.

- Sabzehei, M. T., Soleimani, A., & Y, N. (2019). Investigating the effect of social capital on the social resilience of villagers in the ciologyenvironmental risks (with an emphasis on the drought) Case study: villages of sub-strict Badar of Ravansar in 2018. *Journal of Contemporary of Sociological Research*, 8(14), 283-310. (in persian)
- Safuraei Parizi, S. & Safuraei Parizi, M. M. (2019). The relationship between social support and resilience of life expectancy in corona patience, *Journal of Islamic Psychological Research*, 3(1), 75-102. (in Persian)

COPYRIGHTS

This license allows others to download the works and share them with others as long as they credit them, but they can't change them in any way or use them commercially.

